

Hans-Herman Hope

DRŽAVA ILI DRUŠTVO PRIVATNOG PRAVA?

PROBLEM DRUŠTVENOG PORETKA

Legendarni Robinson Crusoe, sam na svom otoku, može raditi što god želi. Njemu se ne postavlja pitanje o pravilima određenog zajedničkog ljudskog života. Naravno, ovakvo se pitanje može postaviti, tek kad jedna druga osoba, u našem slučaju Petak, stiže na otok. Ali čak i onda to pitanje ostaje donekle nebitno, sve dok nečega ne *nestane*. Zamislite da je dotični otok rajski vrt. Sva vanjska dobra bila bi dostupna u izobilju. Ta dobra su „slobodna dobra“ kao i zrak koji dišemo, koji obično predstavlja „slobodno“ dobro. Što god da Robinson radi s dobrima, njegova djela nemaju uzvratni utjecaj ni na njegovu buduću pričuvu dobara, ni na Petkovu trenutnu ili buduću pričuvu istih (ili obrnuto). Zato je nemoguće da bi ikad došlo do sukoba između Robinsona i Petka u vezi upotrebljavanja tih dobara. Sukob je tek onda moguć, kad dobra počinju nestajati; a tek onda postoji potreba za pronalaskom pravila, koja omogućuju miran zajednički život bez konflikata.

U raju postoje samo dvije deficitarne robe: Fizičko tijelo jedne osobe i njezino stajanje mjesto. Robinson i Petak imaju svako za sebe samo jedno tijelo i jedno stajalište. Oni ne mogu biti prisutni na više određenih mjesta i ne mogu ispuniti sve želje istovremeno. Naprotiv, moraju stalno birati između boljih i lošijih stajališta te između potreba prvog i drugog reda. Ali s time i može doći do sukoba između Robinsona i Petka: Oni ne mogu istovremeno preuzeti isto stajalište bez ulaska u fizički sukob. Radi toga čak i u izobiljnom raju moraju biti jednostavna pravila zajedničkog života – pravila, glede prostornog bivanja i kretanja osoba. Izvan raja, gdje postoji nedostatak, moraju postojati pravila, koja određuju postupanje ne samo s osobama na njihovim stajalištima, nego i sa svim rijetkim dobrima, da bi se mogli spriječiti sukobi. To je problem društvenog poretka.

RJEŠENJE PROBLEMA: IDEJA PRIVATNOG VLASNIŠTVA

Prijedloga za rješavanje problema društvenog poretka ima puno, a to mnoštvo prijedloga je pridonijelo da se potraga za onim jednim, „ispravnim“ rješenjem problema često smatra iluzornom. No, dugo već postoji jedno poznato ispravno rješenje, stoga za moralni relativizam nema razloga. Rješenje problema društvenog poretka je ideja privatnog vlasništva.

Prije svega ćemo formulirati rješenje posebnog slučaja, raja, a zatim za opći slučaj jednog svijeta koji se odlikuje sveobuhvatnom oskudnošću dobara.

Dotični problem u raju riješi se s jednostavnim pravilom koje određuje da svaka osoba smije smjestiti i pokretati svoje tijelo, pretpostavivši samo da lokacije prethodno nisu bile zauzete od tijela drugih osoba.

A izvan raja to rješenje se sastoji od četiri pravila koja su spojena:

Prvo: Svaka osoba je privatni (i ekskluzivni) vlasnik svoga fizičkog tijela. U stvari, tko ako ne Robinson sam bi trebao biti vlasnik Robinsonovog tijela? Ili Petak, ili Robinson i Petak skupa? Ali onda se ne bi sukob mirno spriječio, nego bi se tek onda izazvao i činio bi se neizbježnim!

Drugo: Svaka osoba je osim toga privatni vlasnik svakih onih prirodno-danih dobara, koje je *prvo* smatrala rijetkima i koje je počela upotrebljavati i prerađivati uz pomoć svog vlastitog tijela, tj. *prije* nego što bi ista dobra bila smatrana rijetkim i korištena od drugih osoba. Tko bi trebao biti vlasnik, ako ne prvi korisnik? Drugi korisnik, ili prvi i drugi skupa? A onda bi to izazvalo sukob, umjesto da ga spriječi!

Treće: Svaka osoba, koja uz pomoć svoga tijela i drugih stvari (dobara) koje je izvorno prisvojila, dalje proizvodi druga dobra, postaje vlasnik tih dodatnih dobara, budući da se u proizvodnom procesu fizički integritet vlasništva drugih osoba nezahtijevano ne povrjeđuje.

Četvrto: Nakon prvog prisvajanja jednog dobra od strane jedne osobe, tj. kako se John Locke izrazio, tako što je ova „pomiješala“ isto dobro s radom, pravo vlasništvo nad njim i nad svakim daljnjim dobrom, s njegovom pomoći proizvedenim dobrom, samo može biti proslijeđeno dobrovoljno i ugovorno, tj. obostrano pogodno i bez sukoba. Tako se pravo vlasništva proslijeđuje od prijašnjeg na sljedećeg vlasnika.

Na ovom mjestu može se sačuvati iscrpno etičko i gospodarstveno opravdanje ovih pravila. To se navodilo drugdje. Ovdje se samo treba temeljito ustanoviti sljedeće:

Nasuprot višestrukim tvrdnjama, da se u slučaju institucije privatnog vlasništva radi samo o jednoj konvenciji, mora se ustanoviti i sljedeće: Konvencija slijedi namjeru *i* postoji alternativa umjesto nje. Tako je latinska abeceda npr. jedna konvencija. Slijedi namjeru pismene komunikacije *i* postoji alternativa za njezino mjesto, kao npr. ćirilica. No, što je svrha pravila ili propisa? Da ne bi bilo međuljudskih sukoba – tj. da ne bi bilo zbog prvobitnih skladnosti interesa svih osoba nikada ni jedna situacija u kojoj bi dvije ili više osoba htjele upotrebiti upravo isto dobro za (neuskladivu) uporabu, onda nikakva pravila ne bi bila potrebna. Svrha je svih pravila, izbjegavati, inače neizbježive, sukobe. Pravilo, koje stvara sukobe, umjesto da ih izbjegava, proturječi svome vlastitom smislu. To pravilo je bez svrhe odn. ono je izopačeno. Glede svrhe sprječavanja sukoba, institucija privatnog vlasništva očigledno ipak *nije* samo konvencija, pošto nema alternative za nju. Samo privatno (ekskluzivno) vlasništvo omogućuje, da svi inače neizbježivi sukobi stvarno mogu biti izbjegnuti. A samo kad se privatno vlasništvo svodi na izvorne čino-ve prisvajanja, moguće je, da svaki mogući sukob *od početka čovječanstva* može biti izbjegnut. Jer samo *prvobitno* prisvajanje jednog prethodno neprisvojenog dobra može nastati bez sukoba, jednostavno zbog toga, što (po definiciji) nitko prije nije mogao imati nikakav odnos prema tom dobru.

PROBLEM PROVEDBE PRAVILA I ZAŠTITA PRIVATNOG VLASNIŠTVA: DRŽAVA

Koliko god da je razumijevanje ovog čina važno za osnivanje privatnog vlasništva, koje se temelji na prohibitnom prisvajanju kao sredstvo rješenja, ono nije dovoljno da *stvari*

istinski društveni poredak. No, i da bi svatko znao kako se mogu spriječiti sukobi, ipak je moguće da osobe neće spriječiti sukobe nego da od njih očekuju osobne prednosti (na račun drugih). Uistinu, dok ljudi jesu kakvi jesu, bit će ubojica, pljačkaša, kradljivaca i varalica, koji se ne drže objašnjenim pravilima. Zato, kako bi opstao, svaki društveni poredak treba mehanizme koji vode brigu da se uspješno pripazi na kršitelja pravila. Ali kako da se riješi taj zadatak i tko će ga riješiti?

Standardni odgovor na ovo pitanje je sljedeći: ovo, t.j. provedba prava i reda, jest prije svega (jedini) zadatak *države*. Posebice to je odgovor, koji je dat od strane klasičnog liberalizma, također od mog osobnog intelektualnog učitelja, velikog austrijskog teoretičara ekonomije i društva – Ludwiga von Misesa. Da li je odgovor točan, ovisi o tome, što mi podrazumijevamo pod *državom*. Država jest, prema standardnom odgovoru, ne samo neka vrsta specijalizirane tvrtke. Nego državom definiramo jednu agenturu, koja je obilježena dvijema posebnim karakteristikama. Prvo (i presudno) država jest agentura, koja vrši teritorijalni monopol nad posljednjom odlukom u vezi svih slučajeva sukoba. Država jest ultimativni sudac u svim slučajevima sukoba, uključujući i one u kojima je ona sama, odn. njezini predstavnici, upletena. Nema više apelacijske instance od same države. A drugo, država ima teritorijalni monopol nad oporezivanjem. Država može jednostrano određivati cijenu, koju naprti nastanjenim osobama na „njezinom“ teritoriju, za financiranje njezine sudačke djelatnosti zadnjeg stupnja, bez ikakve suglasnosti onih kojih se to tiče.

TEMELJNA ZABLUDA ETATIZMA

Koliko god je standardno mišljenje rašireno, da postoji nužnost i poželjnost za osnivanje države kao teritorijalnog monopolista s ultimativnom nadležnošću suda, toliko je to u eklatantnoj proturječnosti s elementarnim, etičkim i ekonomskim načelima i pravilima.

Među ekonomima i političkim filozofima postoje dva skoro jednoglasno prihvaćena iskaza:

Prvo: Svaki „monopol“ je iz gledišta konzumenata „loš“. Pritom je monopol u klasičnom smislu definiran kao jedna jedinom poduzetniku dana povlastica, tj. nemogućnost „slobodnog ulaska“ u određeno polje proizvodnje. Samo jedan proizvođač A smije proizvoditi određenu robu X. Ovakav monopolist je „loš“ za konzumente, zato što, zaštićen od potencijalnih konkurenata, ponuda, cijena i kakvoća njegovog proizvoda će biti manje povoljna odn. manje vrijedna nego u slobodnoj konkurenciji.

Drugo: Proizvod prava i reda odn. „pravna sigurnost“ je prvorazredan zadatak „države“ (kakva je sad definirana). Ovdje pod „sigurnošću“ podrazumijevamo širi pojam kako se nalazi u Američkoj deklaraciji o neovisnosti, što obuhvaća: zaštitu života, vlasništva i osobne težnje ka sreći, unutrašnje i vanjske agresije, tj. kriminal i rat.

Jedan iskaz je očigledno nespojiv sa drugim. No, ta činjenica nije često mučila ekonomiste i filozofe – i ako jest, onda se obično sumnja u to da prvi iskaz vrijedi prije nego što bi se sumnjalo u drugi. Ali baš postoje neoborivi teoretski razlozi (i gomila empirijskih dokaza), koji pokazuju obrnuto, tj. osporavaju vrijednost drugog iskaza.

Kao teritorijalni monopol nad ultimativnom presudom i isposlovanjem prava, država nije bilo koji monopolist, kao npr. monopolist mlijeka ili automobila, koji proizvodi mlijeko ili automobile usporedivo niže kakvoće po višim cijenama. Nenalik na sve ostale monopoliste, država ne proizvodi samo manje vrijedna dobra nego također i „nedobra“. Doista prvo mora proizvoditi ne-dobra (kao poreze), prije nego što može producirati nešto, što bi se moglo onda smatrati manje vrijednim dobrom.

Ako jedno zastupstvo ima završno ovlaštenje nad odlukama u svim slučajevima sukoba, onda ima i isto ovlaštenje s obzirom na sve sukobe, koje se tiču i *njega samog*. Prema tome, mora se očekivati da dotičan monopolist neće samo biti činitelj izbjegavanja i izravnavanja spora, nego da će i posebno sam uzrokovati i provocirati sukobe, samo da bi donio odluke sam sebi u korist. Ako se možemo osloniti samo na državu, kako bismo ostvarili pravednost, ona se sve više pervertira u državnu korist. Ovo stvarno stanje ne mogu promijeniti ni „ustavi“ ni „vrhovni sudovi“, jer se radi još uvijek o *državnim* ustavima i o *državnim* sudovima. Koje god granice postave ovi ustavi jednoj državi, odluka o tome da li su njezina djela pravedna ili ne, u svakom će slučaju donijeti osobe, koje su same poslovni zastupnici države. Zbog toga, predvidivo je da se stalno mijenja i izdubljuje definicija privatnog vlasništva i zaštite vlasništva, u prednosti zakonodavne vlasti države. Na mjesto vječnog, nepokolebljivog – shvatljivog i uočljivog prava stupa samovoljno zakonodavstvo.

Nadalje, kao tijelo s završnim pravom odlučivanja, država raspolaže teritorijalnim pravom na oporezivanje, tj. ona smije jednostrano, bez suglasnosti svih zatečenih, određivati cijenu za svoje usluge, koje joj subjekti privatnog prava moraju platiti, što se temelji na pervertiranom pravu. Jedna agencija, koja tvrdi da štiti život i vlasništvo, a koja se financira porezima, u proturječnosti je sama sa sobom: ona je obesvlašćujuća zaštitnica vlasništva. Motivirani kao svatko sa samoživošću i s bezvoljnošću za radom, ali darovani s jedinstvenim ovlaštenjem ubiranja poreza, može se očekivati da državni agenti neprestano pokušavaju *maksimirati troškove za sigurnosti*, a istovremeno *minimirati zbiljsku proizvodnju* iste. Što se više novca da potrošiti, a što se manje mora napraviti za njega, to se bolje prolazi.

DALJNJE ETATISTIČKE ZABLUDE: DEMOKRATSKA DRŽAVA

Osim temeljne zablude etatizma, postoji još više zabluda u vezi sa posebnim slučajem *demokratske* države, koje ovdje treba barem kratko spomenuti (opširnija obrada ove teme izvedena je na drugom mjestu).

Tradicionalni, starinski oblik države je (apsolutna) monarhija. Monarhiji se, posebice od klasično liberalne strane, predbacivalo da je neudruživa s nepromjenjivim načelom „jednakost svih pred zakonom“. Umjesto toga, ona bi se temeljila na osobnim *povlasticama*. Zbog toga se argumentiralo, da bi trebalo zamijeniti monarhističku državu s demokratskom. Dopuštajući svakom ravnopravno sudjelovanje i ulaz u državnu vlast, umjesto pridržavanja tog ulaska privilegiranoj plemićkoj klasi, smatralo se da bi princip jednakosti svih pred zakonom mogao svakome odgovarati.

Zapravo je ta „demokratska jednakost“ nešto sasvim drugačije i sasvim nespojivo s idejom univerzalnog prava, koje je za svakog jednako, te svugdje i stalno vrijedi. Dualizam prava, kojemu se prethodno prigovaralo – tj. jedno pravo koje je više vrijedeće za kraljeve i za plemiće i jedno pravo nižeg reda za podanike – ostaje pod demokratskim uvjetima i dalje u funkciji iako u drugom obliku. Odsada se taj dualizam pretvara u dualizam takozvanog „javnog prava“ na jednoj strani i „privatnog prava“ na drugoj te s nadmoći prvog prema drugome. Pod demokratskim uvjetima svaka osoba ima isto pravo na ulazak u državnu vlast. Svatko može postati, tako rekoć, kralj – ne samo privilegirani krug osoba. Prema tome u demokraciji nema ni *osobne* povlastice ni privilegirane *osobe*. No, postoje *funkcionalne* povlastice i privilegirane *funkcije*. Dok jedna osoba radi u javnoj (državnoj) funkciji, njezino djelovanje podliježe određivanju „javnog prava“. Ona time preuzima privilegiranu poziciju prema ljudima, koji su podložni samo privatnom pravu. Kao državni dužnosnici, te osobe smiju izvoditi akcije, koje su privatnim osobama – kao kriminalna djela – zabranjene. Napose, „javni namjesnici“ smiju svoju djelatnost financirati i subvencionirati porezima. Znači da ne moraju svoju plaću, za razliku od subjekata privatnog prava, zarađivati prodajom dobara i usluga, za koje bi klijenti dobrovoljno platili, nego da smiju jednostrano zahtijevati prisilne pristojbe. Ukratko: državni dužnosnici to smiju raditi i od toga živjeti, što se u privatno-pravnom prometu smatra krađom odn. plijenom. Dakle, privilegije – i razlika između vladara i podanika – ne nestaju pod demokratskim uvjetima. Štoviše, umjesto da bi ograničila krađu i izvršavanje vladarske moći na samo jednog kralja i nekoliko plemića, kao pod monarhističkim uvjetima, demokracija dopušta *svim* osobama da postanu kradljivci i da dobivaju udio od plijena.

Dakle, pod demokratskim će uvjetima tendencija rasti, kao i u slučaju svakog monopola nad ultimativnim pravom izricanja presude i njenog isposlovanja, da cijena za pravo i red stalno poskupljuje i da se predvidljivo pravo stalno izmjenjuje s nepravdom. Kao *nasljedni* monopolist, kralj odn. princ smatra „svoj“ teritorij i stanovnike, koji spadaju pod njegovu vrhovnu pravnu vlast, osobnim (nasljednim) vlasništvom i upućen je u monopolističko izrabljivanje tog „vlasništva“. Taj monopol i praksa monopolističke eksploatacije ne nestaju u demokraciji. Naprotiv, ono što se događa u demokraciji je sljedeće: na mjesto kralja i plemstva, koji smatraju državu svojim vlasništvom i izrabljuju je, stupaju privremeni i po želji zamjenjivi upravitelji. Ti upravitelji nisu i ne smatraju se vlasnicima dotične države, ali dok djeluju u službenoj funkciji, nije im dopušteno iskorištavati državu u vlastitu korist ili u korist njihovih štićenika. To znači, demokratski vladari raspoložu vremenski ograničenim pravom korištenja jedne države, ali nisu vlasnici temeljnog kapitala, koji reprezentira država. No, eksploatacija time ne prestaje. Naprotiv, eksploatacija biva manje proračunata – pošto se upravitelj, suprotno od vlasnika, brine samo malo ili nikako o protudjelovanju svojih trenutnih djela na vrijednost temeljnog kapitala. Iskorištavanje postaje kratkovidno što vodi do povišenog trošenja kapitala.

RJEŠENJE: DRUŠTVO PRIVATNOG PRAVA UMJESTO DRŽAVE

Ako je država, posebice demokratska država, dokazivo neprikladna za održavanje društvenog poretka; ako ona sama stalno uzrokuje sukobe, umjesto da ih spriječava; i ako ona, umjesto da osigurava pravnu sigurnost, sama zakonodavstvom stalno stvara nesigurnost i zamjenjuje pravo sa samovoljom, onda se neizbježno nameće pitanje o ispravnoj – očigledno, ne etatičkoj soluciji problema društvenog poretka: o pravu i o isposlovanju prava (sigurnost).

Rješenje je poredak privatnog prava, t.j. društvo u kojem svaka osoba i institucija ima potpuno ista prava. U tom društvu ne postoji takozvano „javno pravo“ (te nikakvo „javno vlasništvo“), koje dopušta državnim namještenicima povlastice suprotno od privatnih osoba. Nema ultimativnog monopola prava ni povlastica poreza. U tom društvu postoji samo privatno vlasništvo i za svakoga jednako vrijedeće privatno pravo. Prema tome nikome nije dopušteno da nešto stekne, osim izvornim prisvajanjem, proizvodnjom ili dobrovoljnom zamjenom. A i dalje nikome nije dozvoljeno spriječavati drugu osobu u slobodnom korištenju svog vlasništva. To znači da se svaka osoba smije – sa svojim vlasništvom – u proizvodnji bilo kojih dobara i usluga nadmetati sa svakom drugom osobom oko klijenata koji dobrovoljno plaćaju.

S obzirom na naš problem, to konkretno znači: Proizvodnja sigurnosti (pravo i red) u društvu privatnog prava obavlja se u slobodnom natjecanju poduzetnika i ponuđača usluga, isto onako kako se obavlja produkcija svih drugih dobara i usluga.

Bilo bi drsko kad bi se htjelo predvidjeti točan sastav „industrije sigurnosti“ koja bi se u društvu privatnog prava tek razvijala. No, nije teško pokazati na neke temeljnije promjene u kojima se industrija sigurnosti u društvu privatnog prava povoljno razlikuje od trenutačne, doista poznate, države proizvodnje (ne)prava i (ne)reda.

Iako će *samoobrana* u okviru kompleksnog društva s podjelom rada, igrati samo sporednu ulogu u proizvodnji sigurnosti (iz razloga kojeg ćemo kasnije navesti), mora se prije svega ustanoviti, da u društvu privatnog prava postoji svačije nepobitno pravo na obranu protiv napadača na svoje tijelo ili imovinu. S razlikom na trenutnu, etatičku praksu, koja sve više državljana razoružava i nemoćne ih predaje napadačima (prije svega nenaoružavani državljanin ne ugrožavaju državu koja ubire porez!), privatno vlasništvo oružja u društvu privatnog prava je nepovredivo. I kako se zna iz iskustva takozvanog, ali u stvari nedivljačkog Divljeg zapada, te velikog niza novijih empiričkih istraživanja o povezanosti vlasništva oružja i kriminala, postotak kriminala je sve niži, što je proširenje privatnog vlasništva oružja sve veće: *More guns, less crime!*

Točno tako, kako se i u razvijenoj ekonomiji već po pravilu ne proizvode samostalno vlastite cipele, odijela, televizori ili telefoni, tako je i za očekivati da će se oslonac, što se tiče proizvodne sigurnosti, u mnogome tražiti u prednostima podjele rada. Što više vlasništva jedna osoba posjeduje odn. što je jedno društvo bogatije u cjelini, sve je veći udio podjele rada. Dakle, najveći broj ponuda usluga sigurnosti bit će nesumnjivo na raspolaganju od strane specijaliziranih poduzeća, koja stoje u zajedničkom natjecanju za klijente, koji bi dobrovoljno plaćali: od strane raznovrsnih policijskih, osiguravajućih i miriteljskih agencija. Kad bismo jednom riječju htjeli istaknuti glavnu razliku između privatno organizirane industrije sigurnosti i trenutne etatičke prakse, onda bi

to bila sljedeća riječ: *ugovor*. Država vrši službu kao ultimativni monopolist prava u jednom neugovornom, pravnopraznom prostoru. Ne postoji ugovor između države i državljanina. Po tome, nije određeno kome što pripada i tko što treba štiti. A dalje nije ni utvrđeno, koja se usluga nudi od strane države i što se događa u slučaju da se ta usluga ne pruži, ni koja je cijena, koju „klijent” mora platiti za te „usluge”. Štoviše, država jednostrano određuje pravila igre i može ih tijekom igre, putem zakonodavstva, jednostrano mijenjati. Takvo je ponašanje za ponuđače sigurnosnih usluga, koje se financiraju na slobodan način, isključeno. Zamislite ponuđača sigurnosnih usluga, da li je to policija, osiguranje, ili miritelj, čija bi ponuda bila sljedeća: „Neću Vam se izjasniti, koje konkretne stvari ću smatrati Vašim stvarima, koje želite da budu zaštićene, niti ću Vam reći čime se obvezujem ako u slučaju, po Vašem mišljenju, ne pružam svoje usluge – ali u svakom slučaju zadržavam pravo na određivanje cijene za svoju tako neodredivu uslugu.“ Takav bi ponuđač radi nedostatka klijenata nestao s tržišta. Dakle, svaki privatni proizvođač sigurnosti, koji se financira na slobodan način, mora svojim prospektivnim klijentima ponuditi ugovor. A ti ugovori moraju, da bi dragovoljno plaćajućim klijentima izgledali prihvatljivo, sadržati jasne opise vlasništva, te jasne i jednoznačno definirane obostrane usluge i obveze; tijekom dogovorenog vremena valjanosti, ugovori mogu biti samo mijenjani obostranim dogovorom svih uključenih.

Iz te temeljne odlike proizlaze sve ostale prednosti privatno pravne industrije sigurnosti.

Tako, natjecanje među slobodno financiranim agencijama sigurnosti u prvom redu tendencijski vodi do pada cijene za sigurnost (po jedinici vrijednosti), dok po trenutnim monopolističkim uvjetima stalno raste.

Uostalom, natjecanje niti vodi do viška – niti do deficitarne produkcije sigurnosti, nego vodi do toga, da sigurnost kao dobro preuzima točno ta mjesna vrijednost broja, koju dobrovoljno plaćajući klijenti u stvari i priznaju. Dobra sigurnosti i usluge se nadmetaju sa svim drugim dobrima i uslugama. Što se više novac troši na proizvodnju sigurnosti, to manje novca ostaje za druge potrebe, kao npr. za auto ili za odmor. Tako slično je s uslugama sigurnosti, koje jedna skupina A koristi, drugoj skupini B su nedostupne. Odluke države (koliko sigurnosti i za koga?) načelno su *samovoljne*, pošto ne ovise o dobrovoljnim odlukama klijenata i time su bez pritiska u vezi sa spriječavanjem gubitaka. U sustavu konkurirajući organizirane produkcije sigurnosti ta samovolja nestaje. Sigurnost dobiva u očima klijenata, za nju prikladno, relativno značenje, a ničija sigurnost ne daje prednost na štetu drugog. Svatko će dobiti onoliko sigurnosti, koliko je to u skladu sa osobnim primanjima.

A prije svega, prednosti ugovornog temelja proizvodnje prava i reda su sadržajno kvalitetne prirode.

U prvom redu postoji problem kažnjavanja zlodjela. Država je u ovom pogledu notorno neefikasna – zašto bi netko radio ako ga se nagrađuje i za dangubljenje? Uz to, državnim suzbijateljima zločina može se prebacivati i neki interes u velikom postotku kriminala, pošto se s povećanjem kriminala mogu opravdati veće doznake budžetu. A što je još gore: u državnom suzbijanju zločina, žrtve i odštete žrtvama ne igraju nikakvu znatnu ulogu. Država žrtvama ne nudi obeštećenje. Ona čini baš suprotno, vrijeđa ih, čim ih (porezne obveznike) još i prisili da plaćaju za financijsko uzdržavanje utamničenog počinitelja (ako uopće dođe do uhićenja). Situacija je sasvim drugačija u

društvu privatnog prava. Ponuđači sigurnosti, posebice osiguratelji, moraju u slučaju štete, svojim klijentima isplatiti odštetu (inače ih jednostavno gube). Dakle, moraju biti efikasni suzbijači zločina. Moraju biti i učinkoviti u prevenciji zločina, zato što kad ne spriječe zlodjela, moraju plaćati. Dalje, moraju biti i uspješni u ponovnom pronalasku ukradenih dobara, pošto bi ih inače morali nadoknaditi. A prije svega moraju biti djelotvorni u pronalasku počinitelja kriminala. Jer samo ako pronađu počinitelja moguće je da od *njega* traže odštetu za žrtvu i tako sebi smanje troškove.

Osim toga, privatno organizirana industrija sigurnosti također djeluje i općenito mironosno. Države su, kako je već navedeno, po prirodi nasilne. One mogu uzrokovati ili provocirati sukobe, samo da bi ih „riješile“ u svoju korist. Ili drugim riječima: države smiju troškove, koji su povezani s agresijom, prebaciti sa sebe na druge osobe, tj. na porezne platiše, dakle agresivnije su i prema „vlastitom“ pučanstvu i prema „strancima“ (u obliku ratnih djela). Prema tome, konkurirajuća osiguranja su po prirodi obrambena i miroljubiva. Jer, s jedne strane, agresije su skupocjene i zahtijevaju veće premije, što vodi do gubitka klijenata. A s druge strane ne možemo sebe osigurati od svih rizika. Možemo se samo osigurati od rizika, koji imaju karakter „nesreće“. Međutim, od rizika, na čije se slučajnosti može utjecati individualnom slobodom djelovanja, ne možemo se osigurati. Na taj način je npr. nemoguće osigurati se od rizika smrti i požara, te onda sutradan počiniti samoubojstvo ili spaliti vlastitu kuću. Isto tako je nemoguće osiguravati se od rizika poslovnog stečaja, nezaposlenosti, ili od osjećaja odbojnosti prema svojim susjedima. Jer, u svakom od tih slučajeva, osoba ima individualnu kontrolu, direktno ili indirektno, glede ispunjavanja dotičnog rizika. Ta nemogućnost osiguravanja individualnih djela i osjećaja konkretno znači, da ni jedan osiguratelj nije pripravan preuzeti rizik štete, koji je rezultat provokantnih djela osiguranika. Međutim, svaki osiguratelj će ostati pri zahtjevu, da se svi osiguranici obvežu da će odustati od bilo kakvih provokacija.

Iz istih financijskih promišljanja, osiguratelji će zahtijevati od svojih osiguranika, da se odreknu svih formi samostalnog pravosuđa (osim možda u jako iznimnim slučajevima). Jer samostalno pravosuđe, i ako je pravedno, u svakom slučaju stvara nesigurnosti i izaziva moguće mjere odmazde od strane trećeg. Dakle, osiguranici bi se obvezali podvrgavanju uređenim i javno transparentnim postupcima kada god bi se osjećali napadnutim i oštećenim, kako bi se onakve smetnje i s njima povezani troškovi mogli zamašno izbjeći. Na kraju je vrijedno spomenuti da proganjanje „zlodjela“ bez žrtava, kao npr. proizvodnja ili konzumiranje „ilegalnih“ droga, prostitucija ili kockanje, u okviru društva privatnog prava neće igrati nikakvu ulogu. Dok agencije, koje se financiraju porezom, trenutno s ogromnim izdacima, vode bitku s takvim „zlodjelima“, slobodno financirani osiguratelji bi ih ignorirali, smatrajući ih neagresivnim privatnim poslovima. „Osiguranje“ za takve „zločine“ bi zahtijevalo veće osigurnine. Ali pošto ti „zločini“, za razliku od pravih zločina protiv osobe i vlasništva, ne stvaraju nikakve žrtve, ne bi se našao nitko, tko bi bio spreman davati za takvu „zaštitu“ više novaca.

A još nešto se treba ustanoviti u ovom kontekstu. Dok države, kako je već utvrđeno, uvijek i svugdje misle na razoružavanje svog stanovništva, oduzimajući mu time centralna sredstva samozaštite, u društvu privatnog prava dolazi do obrnute tendencije dosljednog narodnog naoružavanja. Zamislite da proizvođač sigurnosti stavlja pod

uvjet, da se svaki klijent prvo mora cjelokupno razoružati prije nego ga namjerava štiti. S punim pravom svatko bi to smatrao zlom šalom i tu bi ponudu odbio sa zahvalom. Suprotno od toga, osiguravajuća društva nagrađuju naoružane i posebice školovane ljude za rad s oružjem s niskim premijama osiguranja, kao što već i danas nagrađuju posjedovanje alarmnih uređaja i sefova.

Naposljetku sustav konkurirajućih proizvođača sigurnosti ima dvostruke posljedice za razvoj prava. U jednu ruku dozvoljava *veću varijabilnost* prava nego pod monopolističkim uvjetima. Proizvođači sigurnosti ne mogu se samo nadmetati za cijenu, nego i glede diferencije proizvoda. Katolički proizvođači nude kanonsko pravo, židovski proizvođači mojsijevsko pravo, muslimanski proizvođači islamsko pravo i nereligiozni proizvođači sekularno pravo. Nitko ne mora živjeti pod „tuđim“ pravom.

U drugu ruku isti sustav privatne proizvodnje prava i reda također istovremeno pomaže težnji ujedinjavanja prava. Jer „domaće“ – kanonsko, mojsijevsko, rimsko, itd. – pravo se odnosi samo na one osobe, koje su ga stvarno i birale. Npr. kanonsko pravo se koristi za izjašnjenje katolike te i u unutarnjim sukobima među katolicima. No, može doći i do sukoba između katolika i muslimana, pa je moguće da oba pravna poretka u određenim slučajevima ne dođu do iste presude. U takvom slučaju postoji za sve dotične strane – osiguratelje i osiguranike – samo jedno rješenje. Osiguratelji, a i klijenti se moraju u takvom slučaju predati *neovisnom* miritelju. Taj miritelj nije samo neovisan, nego i jednoglasan odabir oba osiguratelja. Miritelj se bira zbog zajedničkih iščekivanja, što posjeduje sposobnost pronalaženja obostrano prihvatljivih rješenja u slučajevima sukoba unutar jedne skupine. Ako on ne uspije u tom zadatku i presudi na način, koji jedna strana smatra nepravednim, onda će u sljedećem predmetu biti zamijenjen od strane drugog, konkurentnog miritelja. Iz te stalne, stvarno neminovne kooperacije različitih osiguratelja i neovisnih miritelja u izglavljenju međugrupnih sukoba, nastaje trajna tendencija prema ujedinjavanju vlasničkog i ugovornog prava kao i prema usklađivanju pravila postupanja, dokaza i mirenja. Svaki osiguratelj i osiguranik je sudionik integritetnog sustava opsežnog uklanjanja sukoba i podržavanja mira, te svaki sukob i svako pravo na naknadu štete, svejedno ko, prema kome i gdje se postavlja, spada u jurisdikciju jednog ili više, točno određenih osiguratelja. Tako se sukobi rješavaju „domaćim“ pravom pojedinačnog osiguratelja ili „međunarodnim“ miriteljskim pravom, koje se unaprijed sastavlja uz pomoć ugovora.

Na mjesto sukoba i nepravde, što karakterizira suvremenu etatističku situaciju, dolazi mir, pravo i pravna sigurnost.

IZABRANA BIBLIOGRAFIJA

Hans-Hermann Hoppe, *Eigentum, Anarchie und Staat. Studien zur Theorie des Kapitalismus* (1987).

Hans-Hermann Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism. Economics, Morals, and Politics* (1989).

Hans-Hermann Hoppe, *The Economics and Ethics of Private Property. Studies in Political Economy and Philosophy* (1993, prošireno izdanje 2003).

Hans-Hermann Hoppe, *Democracy the God That Failed. The Economics and Politics of Monarchy, Democracy and Natural Order* (2001).

Hans-Hermann Hoppe (ed.), *The Myth of National Defense* (2005).

IZVOR:

„*Staat oder Privatrechtsgesellschaft?*“ – tekst izlaganja održanog 24.09.2010. u sklopu simpozija 14. *Philosophicum Lech* (Tema: „Der Staat. Wie viel Herrschaft braucht der Mensch?“); dostupno na: <http://www.hanshoppe.com/translations/staat-oder-privatrechtsgesellschaft-german/>

Prevod sa nemačkog jezika: Dominik Ešegović